

УДК [343.98:343.61](477)

Тетяна Віталіївна БІЛИК,

*ад'юнкт відділу організації освітньої-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМИ ПИТАННЯ ТИПОВИХ СПОСОБІВ УЧИНЕННЯ УМИСНИХ УБИВСТВ ЗАРУЧНИКА АБО ВИКРАДЕНОЇ ЛЮДИНИ

Важливим елементом криміналістичної характеристики вбивств заручника або викраденої людини є способи вчинення злочину. Це зумовлено тим, що відомості про злочин надають первину інформацію про комплекс дій злочинця та їх взаємовідносини з потерпілою особою. Інформація про способи вбивств заручника або викраденої людини, допомагають висувати окремі версії, так як даний вид злочину відповідно до ч. 3 ст. 115 КК України настає за умови, що потерпілий був заручником чи викраденим і винна особа це усвідомлювала, що дії спрямовані на позбавлення життя заручника або викраденої людини та в подальшому передбачає настання їх смерті, та керуючись мотивами, пов'язаними зі статтями 146, 147, 349, 444 КК України, бажає настання смерті цих осіб. Специфіка способу вбивства заручника або викраденої людини сприяє актуальності дослідження.

У криміналістичній науці виділяють типові способи вчинення злочинів за наступними критеріями: 1) за змістом; 2) за повнотою структури; 3) за типом знаряддя; 4) за складом співучасників; 5) за типом дій. Розглянемо детальніше вищевикладені основні типові способи та їх елементи, стосовно вчинення умисного вбивства заручника або викраденої людини.

На нашу думку способом умисного вбивства заручника або викраденої людини за змістом є комплекс дій особи, що здійснює злочин, направлених на реалізацію злочинного діяння, які поєднують в собі наступні дії: 1) приготування до захоплення заручника або викрадення людини; 2) захоплення заручника або викрадення людини; 3) приготування до скоєння вбивства заручника або викраденої людини; 4) скоєння вбивства заручника або викраденої людини; 5) приховування скоєного вбивства заручника або викраденої людини.

Згідно з точкою зору М.С. Уткіна, за повнотою структури, способи вбивств поділяються на: повноструктурні (готування, вчинення і приховування злочину); усічені першого типу (дії направлені на вчинення і приховування злочину); або усічені другого типу (дії

направлені на готування і вчинення злочину); та спрощені (дії із вчинення злочинів) [1]. Розглядаючи за повнотою структури способу вбивства заручника або викраденої людини, можемо виділити повноструктурні (складні), до яких віднесемо приготування до захоплення заручника або викрадення людини, захоплення заручника або викрадення людини, приготування до скоєння вбивства заручника або викраденої людини, скоєння вбивства заручника або викраденої людини, приховування скоєного вбивства заручника або викраденої людини, чи чотирьох структурні- приготування до захоплення, захоплення заручника або викрадення людини, приготування до скоєння вбивства заручника або викраденої людини, скоєння вбивства заручника або викраденої людини. Крім того неповно структурні (прості чи усічені), до них ми можемо віднести: а) дії направлені на захоплення заручника або викрадення людини, скоєння вбивства заручника або викраденої людини; б) дії пов'язані із захоплення заручника або викрадення людини, скоєння вбивства заручника або викраденої людини, приховування скоєного вбивства заручника або викраденої людини.

Розглянемо наступний типовий спосіб, за типом знаряддя скоєння вбивства. Вивчаючи практику органів досудового слідства щодо способів вбивств заручника або викраденої людини, приблизно 80% злочинів були скоєння із застосуванням будь якої знаряддя. Таким чином поділяємо на способи вбивства із застосуванням знаряддя та без застосуванням будь-якого знаряддя. 1) Вбивства з використанням вогнепальної зброї; 2) вбивства, вчинені з використанням холодної зброї; 3) вбивства з використанням вибухових пристроїв. Залежно від особистих здібностей чи набутих навичками виконавець обирає «сценарій» вбивства. До знаряддя ми можемо віднести холодну чи вогнепальну зброю, спецзасоби, вибухівку. Крім того, знаряддя обирається в залежності від можливостей контактування з особою потерпілої, це може бути отрута, газ, медичні препарати. При вбивствах на побутовому ґрунті, частіше знаряддя обираються із предметів домашнього вжитку – кухонні ножи, сокири, тверді предмети, мотузки, транспортні засоби, з використанням вибухових пристроїв; чи предмети, які були спонтанно знайденні та використанні [2].

Аналізу судово-слідчу практику розслідування злочинів даної категорії, можемо виділити способи вбивств заручника або викраденої людини, за типом дій, це незаконне позбавлення волі особи потерпілого чи викрадення особи потерпілого. Позбавлення волі особи, що захопили в заручники, це тримання особи в будь якому місці (приміщення, відкрита місцевість) без її згоди. Такі дії можуть

супроводжуватися із погрозою чи застосуванням фізичного насилля; створення умов, коли особа не може самостійно рухатися (прив'язування, замикання); з використанням психологічного, сексуального насилля чи використовуючи тимчасовий стан потерпілої особи. Викрадення людини - це заволодіння цією особою, проти її волі, може вчинятися як відкрито так і таємно (особа, що була викрадена може не здогадуватися про це)[3]. Такі дії можуть супроводжуватися із застосуванням погроз, фізичного насилля, психологічного насилля, зброї, обману тощо можемо віднести декілька дій, захоплення заручника, викрадення людини, утримання дії із застосуванням фізичного, психологічного насилля, шляхом обману. Згідно статистичних даних, у 20% при вбивстві заручника або викраденої людини, злочин скоється без застосуванням знаряддя, лише із застосуванням фізичної сили, а саме: - задушення; - утоплення; - отруєння, спалення; [4]. Науковці виділяють два способи вбивств: вбивства пов'язанні із нанесенням тілесних ушкоджень з виділенням крові (нанесення потерпілому ударів ногами, руками, або задушення руками чи мотузкою; - утоплення; - отруєння, спалення, скидання з висоти тощо). До другого способу відносять вбивства, які не пов'язані з нанесенням тілесних ушкоджень і виділенням крові - залишення в небезпеці тощо[2].

За складом осіб, навмисне вбивство заручника або викраденої людини, скоюється, як одноосібно, так і із співучасниками. До першої групи відносяться кількість осіб від одного до чотирьох осіб. А до другої групи, від чотирьох та більше співучасників злочину.

Враховуючи вищевикладене, набувають актуальності проблеми сучасної науки в дослідженні типових способів вбивств заручника або викраденої людини. Це зумовлено тим, що відомості про способи злочину надають первину інформацію про комплекс дій злочинця та їх взаємовідносини з потерпілою особою. Наведені типові способи навмисного вбивства заручника або викраденої людини не є вичерпаним, так як кожен із способів має свої особливості, і можуть змінюватись в залежності від ситуації, що склалася. В останні роки в наслідок соціально-політичних та економічно-правових змін, а також проведення військових дій на території України, спостерігається збільшення кількості тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи, і в, першу чергу, – умисних вбивств, які відрізняються заподіянням особливо тяжких наслідків. Виокремивши вищевказану класифікацію дозволяє в практичній діяльності використання спеціальних знань, порядку залучення спеціалістів до участі у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, а також використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях даної категорії.

Список бібліографічних посилань

1. Уткин М. С. Особенности расследования и предупреждения хищений в потребительской кооперации. Свердловск : Изд-во Свердловск. юрид. ин-та, 1975. 258 с.
2. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків, 2018. Т. 2. 312 с.
3. Савченко А. В., Вартилицька І. А., Кісілюк Є. М. Кваліфікація окремих видів злочинів : підручник. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 308 с.
4. Статистична інформація за 2019 рік // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 02.04.2021).

Одержано 19.04.2021